

Földet a népnek Pénzt az országnak

**Irta
Révai Mór**

Budapest
Révai Testvérek Irodalmi Intézet R.-T.
1918
Korvin Testvérek Budapest

TARTALOM

- 1. A legégetőbb feladat**
- 2. A földelosztás kérdése**
- 3. A földelosztás és a többtermelés**
- 4. A földelosztás és az iparosítás**
- 5. A földelosztás és az államadósság**
- 6. Cselekedjünk gyorsan**

1. A legégetőbb feladat

Egy teljesen új Magyarország küszöbén állunk. Órák és napok alatt évszázadokat ugrottunk át. Amire legmerészebb álmainkban gondolni sem mertünk, ime, valóra vált. Benne élünk a politikailag, katonailag és gazdaságilag önálló, a teljesen független Magyarországon. Az önkbe hullt az, ami után nyulni sem mertünk. Több, mint amennyire legszélsőbb politikusaink is valaha gondoltak. Ami elképzelhetetlen volt a nagyhatalmi államalakulások mellett, az a háború által felidézett új világrendben, a még embrióban vajudó új állami konstellációk mellett természetszerű elementáris szükséglet erejével, szinte magától bontakozott ki előttünk.

Most az előtt a feladat előtt állunk, hogy az új magyar állam kereteit értékes tartalommal töltsük meg, hogy fennállásának új biztosítékairól gondoskodjunk. Előreláthatólag még csak rövid idő választ el attól, hogy teljesen tisztában legyünk az állam területének kialakulása, az ország remélhető integritása tekintetében. De ezt a rövid időt is fel kell használnunk azoknak a legsürgősebb feladatoknak teljesítésére, amelyek egyrészt halasztást nem tűnnek, másrészt teljességükkel maguk is biztosítják a magyar állam teljes területi integritását.

Mindenekelőtt magunknak kell átalakulnunk eszmékben, gondolatokban, érzésekben, különben nem találjuk helyünket az új világban. Azután intézményeinket kell átalakítanunk az új szükségletek számára, az új helyzethez képest.

Ehhez gyorsan kell hozzálátnunk és erélyesen. Mert soha a percek nem voltak olyan drágák, mint most.

Egy egészen új világot kell megteremtünk, amely szebb legyen és jobb, mint a régi. Hogy a régi világból mit szabad és mit lehet átvinnünk az újba, az e percben még nem egészen világos. De feltétlenül bizonyos, hogy mindenekelőtt kötelezettségeinket kell átvinnünk azokkal szemben, akiknek ezt az új világot köszönhetjük. Akik minden képzeletet felülmúló szenvedésükkel megteremtették számunkra is az új világrendet.

Mindent ott hagyhatunk, ami elavult, ami posványos, ami rothadt, ami idejét multa, *de egyet nem hagyhatunk ott az elmúlt régi világban: a haza háliját azok iránt, akik az országot megmentették, akikből áll ez az új haza, akik annak legerősebb támaszai. Ezekkel szemben tett ígéreteink beváltása, ezekkel szemben való kötelezettségeink teljesítése lesz az az alap, amelyen az új világ felépül.*

Ha gyorsan és helyesen és célszerűen megvalósítjuk azt, amire az új haza részéről számítanak azok a népmilliók, melyek azt a harcot kiküzdötték, akkor megteremtettük az egészséges alapot az új Magyarország virágzására.

Mindazok a jelszavak, amelyeknek hangoztatásával létrejött az új rend, a demokrácia, a választójog, a függetlenség, a köztársaság, nem elégítik ki a népet, ha nem oldjuk meg gyorsan és a legnagyobb szabású akció útján a főkérdést, jóformán az egyetlen kérdést: *a földbirtok helyesebb elosztásának kérdését, a magyar népnek földhöz juttatását.*

Ettől függ az ország léte. Ez nem a felmerülő kérdések egyike, ez maga a kérdés, amelytől minden egyéb függ. Ha ezt a kérdést nem oldjuk meg helyesen, belepusztulhatunk, mert eddigi gazdálkodási rendszerünk mellett nem bírjuk el azokat a terheket, amelyeket a háború hátrahagyott. Nem bírjuk sem eddigi adósságainkat, sem a szerencsétlen végű háború likvidálásából keletkező, még eddig ismeretlen óriási terheket.

Hadi terheinktől csak úgy szabadulhatunk, ha azokat becsületesen letörlesztjük és kifizetjük az utolsó fillérig. Nem szabadulhatunk meg tőlük még egy konverzió, egy teherleszállítás, de még egy csőd esetén sem, mert mindennemű ilyen operációval csak magunkat károsítjuk meg.

Belső adósságokról van szó. Önmagunknak tartozunk a felvett kölcsönökkel, önmagunkat szegényítjük, önmagunkat tesszük tönkre, ha erőszakos módon apasztani akarjuk hadi adósságainkat.

Ezekben a terhekben annyira részes az ország egész lakossága, az állam pénzügyi helyzete ma oly mérvben közügy, oly abszolút minden egyes embernek ügye, hogy el sem képzelhető, hogy bármely társadalmi réteg, akár a birtokos-osztály, akár a banktőke, ma a földbirtokelosztás egy olyan megoldásától idegenkedjék, amely a terhek tetemes és gyors apasztását, egyben a jövő fejlődésének minden biztosítékát magában foglalja.

Ma a legközvetlenebbül érdekelt birtokos-osztály, valamint a pénztőke képviselői is hajlamosak lesznek egy radikális és gyökeres megoldásra, mert mindkettőnek, a földtőkének úgy, mint a pénztőkének is mindene kockán forog. A nagy bank ép úgy belepesztul abba, ha hadi kölcsönökbe fektetett milliói elértéktelenednek, mint a nagybirtokos, akinek még oly nagy latifundiuma egy gazdaságilag elpusztult országban jóformán semmit sem ér.

Ma, midőn óriási konvulziók eredményeképpen teljes önállóságra teszünk szert, midőn módunkban van életünket és annak feltételeit akként berendezni, ahogy azt természetszerű önző érdekeink megparancsolják, mai megélhetésünk és jövő fejlődésünk attól függ, hogyan rakjuk le önálló életünk gazdasági alapjait.

Hiszen elmaradottságunkat gazdasági és ipari téren mindig azzal mentettük, hogy Ausztriától való függőségünk nem engedte meg sem az egyiknek, sem a másiknak önálló fejlesztését. Nem engedte sem az ipar önállóságát és felvirágzását, sem a belterjes gazdálkodást.

A nagy világfordulat, amely minket magával sodort, szinte olyan helyzetbe hozta országunkat, mintha egy még soha nem volt óriási arányú földrengés folytán egy egész új ország területén találnók magunkat.

Minden megváltozott. Közjogi helyzet, alkotmány, nemzetközi állapot, gazdasági lehetőségek és szükségességek, társadalmi rend, kitűzött célok és éltető ideálok, minden más ma, mint volt tegnap.

És nekünk is át kell alakulnunk és alkalmazkodnunk a mához, mert a tegnap végleg elmerült a semmiségbe, és aki egyes ember még ma is a tegnaphoz ragaszkodik, az maga is el fog merülni.

2. A földelosztás kérdése

Ennek az országnak egyetlen kérdése van, melytől mindene függ, jelene, jövője, élete, halála, fennmaradása vagy elpusztulása. Ez a földelosztásnak kérdése.

Minden kísérlet, amely eddig történt, félmunka volt. Se telepítéssel, se bérleti rendszerrel, se örökbérlettel, se törzsörökösödéssel a magyar föld problémáját megoldani nem lehet. A magyarországi parasztot, legyen az magyar, német, tót, román, szlovén, szerb, vend, vagy akárminő fajta, *csak egy dolog elégítheti ki, ha saját földtulajdona van. Azért végre-valahára szembe kell néznünk ennek a kérdésnek nehézségeivel és meg kell azt oldanunk gyökeresen.*

Ennek a megoldásnak most van itt a lélektani momentuma. A háború mindnyájunkat átalakított, amit tegnap lehetetlennek tartottunk, azt ma természetesnek, magától értetődőnek tartjuk, ami tegnap szentségtörés volt, az ma az egyedüli megoldás, amit tegnap a hagyomány megbecstelenítésének mondtunk, azt ma világmegváltó eszmeként üdvözljük.

Az emberiség szelleme és gondolkodása átalakulóban van, többé nem elégíthetjük ki a feltörekvő emberiséget doktrinákkal, frázisokkal és ígéretekkel.

Az érvényesülés jogát minden teremtet lélek megköveteli magának. Az előjogok csak most fognak igazán leomlani. Az az egyenlőség, amelyet a francia forradalom kikiáltott, utópiának bizonyult, az emberiség immár le is mondott róla, de egy új egyenlőséghez tart jogot: az egyenlő boldogulás jogához. Ma a munka jogcíme a legnagyobb jog, azért senkit abban, hogy munkája útján érvényesüljön, megakadályozni nem szabad.

A munka szervezetei diadalra vitték eszméiket, azoknak oktalanul ellenszegülni többé nem lehet, de nem is tanácsos, nem is okos, nem is célszerű, nem is eredményes.

Mert a magát megbecsülő munka megbecsüli a szerzett jogot, mely előző munkának eredménye és nem törekszik joggalanságokra és hatalmi erőszakra.

A reánk zúduló világháború kényszerít minket arra, hogy ezt a kérdést immár további halogatás nélkül elintézzük és a világháború kataklizmájából keletkezett szellem lehetővé teszi, hogy a kérdést békességgel és akként intézzük el, hogy abból senkinek kára ne származzék, de az egyeseknek és az összességnek is csak haszna, csak előnye legyen belőle.

Ezt a lélektani momentumot meg kell ragadnunk ennek az egyedülálló nagy kérdésnek megoldására, *mert most meg kell oldani és meg lehet oldani.*

Ehhez a nagyszabású munkához, ehhez *az új honfoglaláshoz* haladéktalanul hozzá kell fognunk.

Ahhoz, hogy a tömegeket kielégítsük, hogy minden arravaló embernek annyi földet juttassunk, amennyi családi körülményeinek megfelel és megélhetését biztosítja, sok-sok földre van szüksége. Ez a föld Magyarországon megvan. Megvan azok kezén, akik azt nem tudják a jelenkor fokozott szükségleteinek megfelelően a legintenzívebben kiaknázni. Ezt a földet át kell adni azoknak, akik a lehető legnagyobb eredményeket fogják a föld művelése útján elérni. Át kell adni békés úton, méltányos és becsületes megváltás útján akként, hogy semmiféle jog csorbát ne szenvedjen.

Ennek az átruházásnak *pénzügyi szempontból* is most van itt az alkalmas pillanata. Soha a parasztságnak annyi pénze nem volt, mint most. Soha annyi ember nem volt az országban, aki adósságmentesen tetemes készpénz felett rendelkezne, mint most. Szinte együtt van készpénzben annak az összegnek jelentékeny része, amely a föld megváltásához szükségeltetik.

Ugy hogy ez a tranzakció soha kedvezőbb körülmények közt nem volt lebonyolítható, mint amilyenek most fennforognak.

Az a főkérdés, honnan vesszük a földet, amelyet a kisgazdának hozzáférhetővé akarunk tenni. Évtizedek óta keringünk e kérdés körül anélkül, hogy egy bátor elhatározásra mertünk volna lépni. Az elmúlt kornak egyik politikusa: *Beksics Gusztáv*, aki elsősül mert ehhez a kérdéshez bátrabb szóval hozzányúlni, mai gondolkodásunk szerint valóban óvatos és tapogatózó eszmét pendített meg, midőn a hitbizományok felbontásának, illetőleg átalakításának tervével állott elő. Azután következtek a kötött birtokok megváltásának, a községi birtokok felosztásának, az állami birtokok parcellázásának, a különböző fajtájú telepítéseknek mindennemű változatos javaslati, anélkül, hogy mai napig is egy nagy, elhatározó, eredményes lépést tettünk volna.

Itt az ideje, hogy ezt a lépést megtegyük. Itt az ideje, hogy a természetellenes állapotokat megszüntessük és hazánk termőföldjét természetes rendeltetésének átadjuk. Itt az ideje, hogy megszűnjön az a szégyenletes anomália, hogy hazánk buja földjén harmadrész annyi gabona sem terem, mint más intenzív gazdálkodású országoknak kevésbé jó földjén. Itt az ideje, hogy megszűnjünk könnyelmű tékozlók lenni, mint amik vagyunk, midőn földünk és népünk erejét paragon hevertetjük és hogy dolgos, becsületes, lelkiismeretes sáfárjai legyünk annak a földnek, melyet a Gondviselés reánk bízott. Itt az ideje, hogy újra és véglegesen birtokunkba kerítsük azt a földet, mely a világháború zivatarából kezünkön marad.

Hogy a szükséges földmennyiség az új földelosztás céljaira rendelkezésre álljon, ahhoz kell, hogy ne csak a hitbizományi birtokoknak megfelelő megváltásáról, nemcsak az állami, a községi és a papibirtokoknak megváltásáról és felosztásáról rendelkezessünk, hanem arról is, hogy a magánkézen levő óriás és nagy és bizonyos esetekben és bizonyos fokig közép-birtokok is okszerű és ésszerű kisajátítás és megváltás útján a birtokelosztás keretébe be legyenek vonhatók.

Ennek előfeltétele, hogy egy birtokmaximum állapíttassék meg, akár akként, hogy egy fix holdszám legyen az a maximum, amely a mai birtokos kezén maradhat, akár úgy, hogy százalékarányban állapíttassék meg a birtok nagyságához képest progresszív módon az, hogy mennyit kell egy-egy birtokosnak az új elosztás céljaira átengednie. Ezt a progresszív % számítást természetesen úgy értve, hogy az 500 holdas birtokból kis százalék, az 1000 holdasból nagyobb százalék, a 2000 holdasból még nagyobb és így a birtok nagyságához képest progresszív módon mind nagyobb és nagyobb százalék legyen a birtokból kihalászható.

A legfontosabb termelési és kiaknázási szempontok parancsolják, hogy gazdálkodásra alkalmatlan közkézen ne maradjon birtok egyáltalában, a helyes elosztás szempontjai pedig megkövetelik, hogy magánkézen levő birtokok is rendelkezésére álljanak az akciónak az ország különböző vidékein, mindenütt, ahol kis parasztbirtokok alakítására alkalmas népesség van.

Ha azután az egész ország termőföldmennyisége kombinációba vehető, akkor előreláthatólag minden jogos igény ki lesz elégíthető és minden birtokos egyformán hozzájuthat azokhoz az előnyökhöz, melyekkel a megváltás járni fog.

A gyakorlati keresztülvétel legnagyobb nehézségét a megváltási összeg megállapítása okozza. Melyik legyen az az összeg, amely a mai birtokosnak az átadandó földért megállapítható? Ezt vagy a birtok utolsó 10 évi hozamához képest kellene megállapítani (5 békeév és 5 háborús év alapulvételével), a birtok jövedelmének tőkésítésével, vagy alapul lehetne venni a vidékenként az utolsó 10 évben átlag elért eladási összegeket is. De lehetnek más megváltási kombinációk is, amelyekre nézve az érdekelt felek: vevők és eladók között érdekeik tekintetében másnemű megállapodások is számba vehetők. A nehézségeket rendkívül megkönnyítené, ha a birtoko-

sok önként ajánlanák fel birtokaikat, általuk megállapítandó áron, amint azt e napokban az egri érsek tette.

Viszont a vevők előzetesen ajánlatot tehetnének arra, hogy ők holdankint ilyen vagy olyan összeget hajlandók megfizetni. Így vidékenként teljes tájékozódás jöhetne létre anélkül, hogy bárki érdekei is csorbát szenvednének, anélkül, hogy paragrafusok alapján kellene eljárni.

Gyakorlatilag úgy képzelem a dolgot, hogy megyénként megalakulnának állami közegek bevonásával a teljesen független és *az ügyben nem érdekelt*, közbizalomnak örvendő férfiakból álló bizottságok, amelyek az összes viszonyok mérlegelésével, az összes kívánságok meghallgatása után az érdekek kiegyenlítésére törekednének. Ahol az ilyen kiegyenlítő eljárás nem sikerül, ott indokolt határozatot hoznak, mely azonban természetesen még egy-két magasabb fórumhoz megfelelőbb lehet. Én nem úgy képzelem ezt a nagy tranzakciót, hogy az állam mai helyzetében sok százezer hold földet előbb megvesz és azután törekszik annak vevőt szerezni, azt szétosztani, hanem úgy képzelem, hogy az állam a közvetítő szerepére vállalkozik, és előbb összegyűjti, összeállítja, rendbehozza a vevők, a reflektánsok dolgát vidékenként és csak azután, mikor papíron meg van már a teljes szétosztás, veszi át és adja át az illető birtokrészeket.

Ez a módszer már a gazdálkodás folytonossága és az átruházás nehézségeinek elhárítása szempontjából is célszerűnek látszik.

Egyébként nem tartom feladatomban ehelyütt részletekbe bocsátkozni. Ez oly törvény-előkészítő munka, amely az összes körülményeket mérlegeli, az összes eddig bőségesen felmerült javaslatokat számba veszi, az összes érdekeket összeegyezteti, és mindenre kiterjedő ügyelettel és gondossággal a nagy célnak megfelelő javaslatot törekszik létrehozni.

*

Nincs más mód, mint hogy földhöz juttassuk a parasztot, még pedig nem teoretikus sémák és sablonok szerint, hanem a magyar paraszt, és a tót paraszt, és a román paraszt és a német paraszt egyéniségéből, természetéből, megszokottságából folyó tulajdonságainak teljes figyelembe vételével és respektálásával.

Nem lehet kihalítani országrészeket északon és odatelepíteni alföldi magyarokat, valamint nem lehet parcellázni somogyi birtokokat és odatelepíteni tótokat vagy németeket.

Különösen a magyar paraszt az, aki lehetőleg a saját faluhatárában, mindenesetre a maga fajtájábéliék között, az általa megszokott gazdasági viszonyok között akar élni, gazdálkodni és boldogulni.

Ez maga is mutatja a paraszt józan eszét, okosságát, mert hiszen ő helyesen úgy gondolkodik, hogy csak ott tud sikerrel gazdálkodni, ahol a föld természetét ismeri, ahol a klimatikus viszonyokat számbaveheti, ahol minden irányban járatos és tájékozott.

Az elmúlt időkben az ilyen telepítési eszmék, amelyek egy népréteget mesterségesen át akartak ültetni, előtte teljesen ismeretlen vidékre, idegen népek közé, abból a felfogásból táplálkoztak, hogy nemzetiségi veszélyeket kell elhárítani, magyarosítási tendenciákat kell szolgálni.

Eltekintve attól, hogy ezek a kísérletek soha és sehol sem váltak be, ma ezzel a felfogással amúgy is teljesen szakítottunk és így ma annál természetesebb, hogy a földelosztás módzatainak megállapításánál az egyes néprétegek, egyes fajták természetszerű vágyaihoz, megmásíthatatlan életfeltételeihez kell alkalmazkodnunk.

Csak ha földhöz juttatjuk a magyar népet, tudunk megküzdeni az elnéptelenedés veszélyeivel és néhány évtized alatt helyreállíthatjuk a háború okozta óriási csorbát. A magyar paraszt szaporasága, páratlan munkabírása, minden fényes tulajdonsága, szorgalma, józansága csak akkor nyilvánul meg a maga teljes erejében, ha *saját földjén* gazdálkodhatik.

Csak ha földhöz juttatjuk a magyar népet, tudunk megküzdeni a mai birtokelosztás népsorvasztó hatásaival, melyek természetszerűek ott, ahol az ország termőterületének a nagyobbik fele nagybirtok és középirtok és csak kisebbik fele parasztbirtok.

*

Van azonban ennek a nagyvonású birtokpolitikának, az új nagymérvű birtokelosztás politikájának egy olyirányú jelentősége is, mely iránt a fogékonyságot az elmékben jobbkor nem lehet felhívni, mint éppen most ezekben a napokban, *midőn minden gondolat, minden aggodalom, minden vágy és minden remény Magyarország területi integritásának ügye körül összpontosul.*

Mindenki aggódva lesi, miként fognak sorsuk felől dönteni az itt élő, nem magyar anyanyelvű polgárai az ezeréves országnak.

Hát képzelhető-e nagyobb megnyugtatósa a nem magyar nyelvű nemzetiségeknek, mint az a biztosítás, az a törvényerejű garancia, hogy ők éppúgy fognak saját szűkebb hazájukban, saját vidékükön földhöz jutni, mint mások.

Képzelhető-e nagyobb attraháló erő, mint a tulajdon föld. Képzelhető-e az, hogy akit biztosítunk afelől, hogy a magyar állam intézkedése folytán előnyös módon hozzájut ahhoz a földhöz, amelyre vágyik, hogy az egy más állam keretébe kívánkozzék.

A nemzetek önrendelkezésének ezt a reánk nézve legfontosabb problémáját a földbirtok elosztásának tervezett keresztülvitele bizonyára a magyar államérdek szellemében véglegesen oldaná meg.

3. A földelosztás és a többtermelés

Nem tudhatjuk előre, minő lesz a fejlődés. Hogy fognak az államok, különösen az ujonnan keletkező államok gazdaságilag berendezkedni. Gazdasági izoláltságban természetesen sokáig nem maradhat egyik állam sem. De vajjon nagyobb gazdasági területek fognak-e egyesülni közös vámvédelemre, vagy másként fogják-e biztosítani magukat a nagy birodalmak gazdasági túlsúlyával szemben, az ma még nyílt kérdés. Mi mindenesetre ezután is zárt országban fogunk élni. Ezért érdekünk lesz magunkat lehetőleg mindazzal ellátni, amire az ország természeti viszonyai képesítenek és annyit produkálni, hogy feleslegeink legyenek. Minél több a termék, annál jobb helyzetbe jutunk. Rá leszünk utalva, hogy cseréljünk a külfölddel. Akinek semmije sincs, amit cserébe adhat, az a másoknak adófizető rabszolgájává válhatik. Csak a többtermelés óvhat meg minket ettől.

Amikor a feudális állam kereteit lerombolni és intézményeit végleg megszüntetni készülünk, új berendezésünknek olyannak kell lennie, hogy a modern kor eszközeivel és lehetőségeivel vehessük fel a gazdasági versenyt a többi előretörekvő néppel.

A legnagyobb produktivitásra kell törekednünk minden téren, természetesen elsősorban a mezőgazdaság terén, mert ez alkotja nagymérvű ipar hiányában gazdaságunk gerincét.

Hogy megsokasodott feladatainknak és a reánk zúdult nagy terheknek megfelelni bírjunk, ahhoz most már feltétlenül az szükséges, hogy jól és eredményesen gazdálkodjunk. Az szükséges, hogy a többtermelés ne legyen többé frázis és jelszó, hanem élő valóság és eredmény.

Ezt az eredményt azonban nem érhetjük el, ha át nem térünk arra az individuális termelési rendszerre, mely csak az apró parasztbirtokokkal érhető el, ha le nem mondunk a nagybirtok egyedül üdvözítő rendszeréről, amely jóformán az egész kontinensen mindenütt meghátrált a kiscgazdálkodás rendszere előtt.

Csodálatos dolog az, hogy egy országban, amelynek lakossága túlnyomó részben, majdnem 70%-ig mezőgazdaságra van utalva és azzal foglalkozik, a gazdasági rendszer sokhelyütt annyira extenzív, hogy ne mondjuk primitív, mint aminő nálunk. Ennek a kérdésnek egyik buvára helyesen jegyzi meg, hogy aki a középkor agrikulturáját akarja tanulmányozni, nincs ráutalva arra, hogy gazdaságtörténelmi könyveket tanulmányozzon, hanem menjen egyszerűen az erdélyi magyar vármegyékbe, ott mindent abban az állapotban fog találni, mint a középkorban volt.

*

Az a kérdés már most, hogy az új birtokelosztás miképpen biztosítja a többtermelés sikerét. A magyar viszonyokat a külföldiekkel összehasonlítani nem szabad. Itt mások az emberek, más a képzettségük, mások a természeti viszonyok. Az feltétlenül bizonyos, hogy a magára és családtagjaira utalt kiscgazda a legnagyobb eredményeket éri el, ha a kezdet nehézségein túlesik és ha okosan és intenzíve gazdálkodik.

De ha úgy volna is, hogy a nagybirtok bizonyos körülmények között esetleg többet is termel, mint a kisparasztbirtokok – különösen a gazdálkodás első idejében – erre mi a mai viszonyok között nem lehetünk figyelemmel, mert nekünk most minél több embert kell eltartanunk, minél több embert kell egzisztenciához juttatnunk.

De az is bizonyos, hogy amikor egy ilyen nagyszabású reformot készülünk megalkotni, amelynek eredményétől jóformán egész állami létünk függ, a legnagyobb gondossággal kell biztosítanunk azt, hogy az a parasztember tényleg okosan és intenzíve gazdálkodjék.

Ennek biztosítását a következőképpen gondolja szerző:

Természetes, hogy mindenképpen gondoskodni kell arról, amint arra az illetékes szakemberek már számtalanszor rámutattak, hogy földművelőink a tetemesen megszorított földműves-iskolákban alapos gazdasági ismereteket sajátíthassanak el és szerveznünk kell nagy mérvben és minél előbb a gazdasági szakoktatást.

De ez nem elég. Szervezni kell az ismeretek gyakorlati alkalmazását, szervezni kell a gazdaságok kezelését, szervezni kell a többtermelést.

A birtokelosztással egyidejűleg intézményesen gondoskodni kell arról, hogy minden vidéken, kerületben vagy megyében vagy a célszerűség által megokolt gazdasági körzetekben az állam által odarendelt elsőrendű szakférfiak irányíthassák a mezőgazdasági munkát.

Ezeknek a szakférfiaknak a legszélesebb hatáskört kell biztosítani a munka irányítása és a munka ellenőrzése tekintetében. Ők legyenek azok a bizalmiférfiak, akikhez az egyszerű földműves bármely kérdéssel fordulhat, akiktől tanácsot kérhet, akiktől utbaigazítást akar, akik segítik a gazdaság ügyes-bajos dolgaiban. Ők legyenek azok, akikhez jóformán kötelezően évenként be kell terjeszteni az üzemtervet, hogy egyrészt irányíthassák a termelést, másrészt ellenőrizhessék a mikénti gazdálkodást, akik gondoskodnak arról, hogy gépek álljanak egyes körzeteknek rendelkezésére, ők legyenek azok, akik a gazdasági termékek minél célszerűbb elhelyezését gondozzák, a termékek kereskedelmi értékesítését, kivitelét biztosítják vagy szervezik, hogy a termékek akadálytalanul elszállíttassanak oda, ahol azokra szükség van.

Magától értetődik, hogy ezt a munkát egyes ember el nem végezheti, hogy ezeknek a bizalmiférfiaknak munkatársakra lesz szükségük, de minél több ilyen szakavatott, tanult, képzett, lelkiismeretes és ügybuzgó gazdasági tényező fog rendelkezésére állani a magángazdáknak, annál nagyobb eredménye lesz az egész ország mezőgazdaságának. Ők legyenek felelősek azért, hogy évről-évre nagyobb eredményeket érjen el a kisközgazdaság és így rövid időn belül az egész ország mezőgazdaságának nívója szemlátomást emelkedjék.

Le kell végre tennünk arról, hogy a többtermelést miniszteri programok és parlamenti szónoklatok útján megvalósítsuk. *Ezt csak gyakorlati uton lehet megvalósítani* és ilyen gyakorlati utnak látszik az, amely állandó és szünetlen kontaktusban áll minden egyes gazdasággal és szigorúan ügyel arra, vajjon minden egyes gazdaság rálépett-e az intenzív gazdálkodás ösvényére.

4. A földelosztás és az iparosítás

Azok, akik birtokaikat önként vagy törvényes kényszerűségből egészen vagy részben az új birtokelosztás céljára átengedik, nagy pénzösszeg birtokába jutnak. Ez a pénzösszeg elhelyezést keres; kell hogy találjon is gyümölcsöző elhelyezést anélkül, hogy a pénzpiacot nyomná és túlalacsony kamatlábat idézne elő. Ennek a pénznek legcélszerűbb elhelyezése az, ha iparvállalatokba fektetik az illetők. Ennek a pénznek rendeltetése, hogy megteremtse hazánk iparát, azt az egészséges ipart, amely a mi viszonyaink között a sikernek minden biztosítékával tényleg megteremthető. Nem üvegházi növényt, nem szubvencióos fattyuhajtást, nem állami megrendelésekkel és refakciókkal körülbástyázott álipart, hanem valóságos, a belső szükségletek kielégítésére hivatott, biztos kelendőségű ipart.

Ennek az iparnak az ország azon részén van helye, ahol biztosítva van számára a munkáskéz, viszont a lakosságnak biztosítva van az ipari foglalkozással nyújtott jobb mód. Amikor az ország mezőgazdaságát a kis gazdaságok útján évszázadokra kihatólag megszervezzük, akkor ezzel egyszerre megteremtjük az ország iparát is, azt az ipart, mely immár függetlenül az osztrák elnyomástól, függetlenül egy hozzánk csatolt más ország vámpolitikájától és függetlenül annak a másik országnak mindennemű érdekétől, teljes önállósággal bontogathatja ki szárnyait és veheti fel a versenyt a körülvevő országok iparával azoknak a törvényeknek és azoknak a tarifáknak a védelme alatt, amelyeket az egyes ipari cikkek tekintetében mi magunk szükségesnek tartunk és amelyekre nézve meg fogunk tudni állapodni szomszédainkkal.

Ha erre egyáltalában szükség lesz.

Mert hosszú időkre az ország belső szüksége maga teljes mértékben fogja foglalkoztatni azokat az ipari üzemeket, amelyeket felállíthatunk.

Első sorban az a nagy és az emberi szükségletek összességét felölelő pusztítás, amelyet a hosszú háború magával hozott, szükségessé fogja tenni jóformán az összes használati cikkeknek megújítását, kiegészítését és pótlását. Kezdve az emberi ruházatkodáson és a legprimitívebb gazdasági feladatok végzésére szükséges eszközökön és szerszámokon, végig a legkomplikáltabb technikai eszközöknek, közlekedési intézményeknek szükséges és sürgős pótlásán és megújításán, jóformán alig képzelhető oly egyszerű tárgy vagy komplikált műszaki műdarab, amelyre ennek a háborúnak pusztításai után a lerongyolt, agyonnyúzott és agyonsanyargatott emberiségnek szüksége ne volna.

Az az ipar, amely ezekkel a szükségletekkel számol, amely ezeknek a szükségleteknek a kielégítésére rendezkedik be, amely önálló államunk segítségével meg fogja szerezni azokat a nyersanyagokat, amelyek ezeknek a szükségleteknek ipari és gyári feldolgozására szükségesek, az az ipar egészséges alapon fog indulni és biztos virágzásnak tekint elébe.

Másodsorban azonban éppen az új birtokelosztás folytán vagyonosodó kisbirtokososztálynak a jólét emelkedésével járó szükségletei, a velejáró magasabb igények, az életstandardnak természetszerű fejlődése is biztosítja az ipart arról, hogy fogyasztóit az országban magában fogja megtalálni.

A háború folytán az összes néposztályokban végbe ment vagyoni eltolódások már magukban is oly igények támasztásával jártak, amelyekről azelőtt álmodni sem mertünk. A háború hosszú évei alatt falusi népünk oly életmódhoz szokott hozzá, amelyről ezután sem fog akarni lemondani és oly szükségletekkel ismerkedett meg, amelyek kielégítése csak egy nagyon kifejlett ipari termelés révén lehetséges.

Természetes dolog, hogy ha a háborúnak reánk nézve egyedüli kézzelfogható valóságos eredményét: gazdasági függetlenségünk és önállóságunk megteremtését nem használjuk fel hazai termelésünknek fokozására és iparunknak nagyszabású megalkotására, akkor a háborút még csak ezután fogjuk igazán elveszíteni.

Nem tartozik e tanulmány keretébe mindazoknak a lehetőségeknek feltüntetése, amelyeket úgy a szorosan vett műszaki iparnak megteremtése magával hozhat, mint annak az iparnak fejlesztése, amely a mezőgazdasági termeléssel kapcsolatos és amely bizonyos tekintetben és bizonyos körülmények között nagy exportlehetőségekkel is egybe van kapcsolva. Csak arra akarok rámutatni, hogy az a nagy tökemennyiség, amely a birtokelosztás révén jut a hajdani birtokosok kezébe, a legbiztosabb elhelyezést találja ipari téren.

Az sem tartozik e tanulmány keretébe, hogy az országnak ez az iparosítása miképp organizáltassék, miképp vitessék keresztül és minő szerep illeti meg ebben az új tőkéseket, t. i. a volt gazdákat, akik most tőkeélvezőkkel váltak, de kívánatos, hogy az az értékes elem, mely az ország intelligenciájának egy becses alkatrésze, valóságos produktív polgári munkával vegyen ebben részt.

*

A háború rettenetes pénzügyi terheket hagyott hátra, ezekhez hozzájárulnak még azok az igen nagy terhek, amelyek a háború befejezése és elvesztése folytán még csak ezután fognak ráncszakadni és fokozza terheinket az önálló államiságunk berendezkedése.

Mindezeket a terheket a tisztán agrárállam nem bírja elviselni, annál kevésbbé, mert hiszen az iparnélküli tiszta agrárállam örökös tributáriusává, örökös adófizetőjévé válik a külföldnek. Ha mezőgazdaságunk szervezésével karöltve nem teremjük meg gazdasági népességünk fokozott igényeinek kielégítésére szolgáló iparunkat is, akkor nemcsak állami feladatainkkal járó terheinket nem bírjuk el, de népességünket sem tudjuk fenntartani és újra szembe nézhetünk egy nagyszabású kivándorlással, amikor azután újra fogy a mezőgazdaság ellátásához szükséges népség és visszatér a régi nyomoruság.

Háború után különben is nagy kivándorlási folyamat szokott bekövetkezni még nálunknál fejlettebb, erősebb és gazdagabb népeknél is. Hiszen még a németek által megvívott 1870–71-iki győzelmes háború után is nagy német kivándorlás következett be és mik voltak annak a háborúnak a pusztításai a világháború pusztításaihoz képest!

Ha a nagyfokú munkanélküliséget és az ennek nyomán jelentkező kivándorlást meg akarjuk akadályozni, akkor sürgősebb feladat nem hárul reánk, mint a földbirtokreformnak az emberileg képzelhető leggyorsabb tempóban való megvalósítása és az iparnak gőzerővel való megteremtése, nehogy a munka és élelemnélkül szűkölködő nagy néptömegek életfenntartásában az a hézag álljon be, amely szinte megsemmisüléssel járna.

Ha ellenben feladatainkat e téren teljesítjük, ha keresztülvisszük azt, ami jóformán minden embernek életálma, boldogulásának előfeltétele, ha földhöz juttatjuk minél előbb a hazatérő katonát, a rokkantat, a népet egyáltalában, akkor nem kivándorlásra, hanem bevándorlásra számíthatunk, visszatérésére azoknak a vagyonos és kulturált elemeknek, akik a háború előtti években kivándoroltak; ezeket a hazai föld megszerzésének lehetősége feltétlenül vissza fogja vonzani a régi hazába. Szükségünk is lesz rájuk.

Mert ha a háborúból visszatért katonáink elhelyezkedtek és ha gazdasági életünk újra valamilyen normális kerékvágásba jön, ha összes üzemeink újra felveszik a munkát, akkor fogjuk csak látni, hogy milyen nagy hézagokat hagyott hátra ez az emberpusztító hadjárat, akkor fogjuk csak látni, hogy minő szükségünk van munkaerőre, minő szükségünk van népességünk kiegészítésére, hogy megküzdhessünk a legközelebbi emberöltőn belül az elnéptelenedés veszélyével.

5. A földelosztás és az államadósság

A nagyarányú földelosztás azonban nemcsak a helyes birtokpolitikának végrehalására való megvalósítását jelenti, nemcsak a régóta szükségesnek felismert iparosítását az országnak teszi lehetővé, de kell, hogy ez a nagyszabású művelet az állam pénzügyeinek rendezését is igen nagy mértékben előmozdítsa, lehetővé tegye.

E célból szükséges, hogy az állam ezt az óriási nagy munkát kizárólag a maga eszközeivel bonyolítsa le, abból minden magánüzleti spekulációt eleve kizárjon, hogy ezt a maga nemében egyedül álló óriási nagyméretű tranzakciót teljesen a maga anyagi érdekeinek javára használhassa fel.

Soha még birtokeladás, parcellázás nem történt anélkül, hogy abból üzleti tényezők, alkuszok, közbenjárók, pénzintézetek igen tetemes hasznot nem vontak volna el.

Ez a rendes üzleti körülmények között egyébként normális és legális haszon a tervezett nagy országos átalakulás esetén *az államot illeti meg*. Megilleti annál is inkább, mert ez a haszon az egész lakosságnak, kivétel nélkül az összes adófizetőknek, a nemzet egész egyetemének válik javára. A művelet óriási méreteinél fogva kell, hogy ebből a közbenső haszomból a háború folytán az államra hárult adósságok nagyrésze kifizethető, illetve amortizálható legyen.

Az 5-10-15 holdas kisbirtokokra felosztott nagybirtok vagyoni értéke már abban a pillanatban óriásira nő, amidőn ez a felosztás megtörténik, amidőn a föld a megművelésére hivatott kisgazdának átadatik. Az a hold föld, amely a közép- és nagybirtokosnak 1000 vagy 2000 koronát ér, és amelynek 1000 vagy 2000 korona megtérítése mellett való átadása rá nézve kitűnő üzlet, a paraszt kisbirtokosnak nemcsak feltétlenül megér 2000-3000-4000 koronát, de ily áron igen előnyös vétel is rá nézve, mert hiszen legtöbb esetben ennél magasabb árat is hajlandó megadni érte.

Az államnak sok millió hold földet kell az új birtokelosztás útján apró birtokrészekre felosztva, új tulajdonosaik birtokába juttatni és *sok milliárd koronát kell e közvetítő tevékenysége révén a saját javára behajtania*. Ezekkel a milliárdokkal kell *leapasztani a hadikölcsön adósságát* és természetesen fokozatosan az azok kamatoztatására szükséges adóösszegeket.

Azokkal a földbirtokosokkal szemben, akik birtokuk tetemes részét átadták a vagyonelosztás céljaira, természetesen elesik a további, úgynevezett egyszeri vagyonleadás, a vagyondézsma kötelezettsége, mert hiszen az ő vagyonuk révén jut az állam a hadikölcsön apasztásának tetemes összegeihez. Az osztó igazság elvénél fogva azonban természetes dolog, hogy ez a vagyondézsma, amely nélkül rendkívüli terheinktől megszabadulni aligha fogunk, azokat a birtokosokat, kikre nem jutott a sor a birtokelosztási műveletnél, épúgy fogja terhelni, mint a többi nembirtokos osztályokat, akiknek vagyondézsma alá eső vagyonuk van.

Az egész átalakulásnak akként kell lefolynia, hogy a birtokvásárló parasztság minél kisebb adóssággal menjen bele az új existenciába. Akinek készpénze van, az készpénzért vásároljon. Ha nem tud venni 10 holdat, vegyen 5 holdat. A rokkant, akinek járandósága van, az altiszt, akinek nyugdíjigénye van, az váltassa meg az állammal járandóságát, nyugdíját tőkévé és evvel a készpénztőkével fizesse meg a vett birtokrészt. Csak annak, akinek éppenséggel nincs készpénze, de akiben megvan egyébként minden feltétel, hogy kisebb birtoktesthez juttatható legyen, annak tegyük lehetővé a törlesztés útján való vételt, még pedig természetesen akként, hogy a boldogulás feltételeit mindenképen megóvjuk.

Az a sok heverő pénz, amely a háború körülményei folytán szerencsére az országban és az egyesek kezén maradt, az új birtokelosztás folytán jövő boldogulásunk termékenyítő faktorává válik.

Az új birtokelosztás szelleme és jellege természetszerűen magával hozza, hogy törvényes biztosítékokról kell gondoskodni, hogy ezeknek az új alakulatoknak a *kisbirtok jellege* megszüntethető ne legyen semmi körülmények között.

Az, hogy az állam a maga hatáskörében, a maga közegeivel, a maga javára viszi keresztül az új birtokelosztást – az nem zárja ki, hogy ennek az óriási műveletnek a végrehajtása körül ne vegye igénybe a magántevékenységben rejlő iniciatív erőt, az individuális képességekben és energiákban rejlő nagy értékeket. Nemcsak nem zárja ki, de egyenesen megköveteli a feladat nagysága és mindenre kiterjedő, minden életfunkciót érintő jelentősége.

Ha célszerűen és okosan keresztülvisszük ezt az új földelosztást, akkor Magyarország fogja leghamarább kiheverni a háborút. Mert Magyarország, mint legkevésbé kiaknázott ország, még csak ezután fogja földjének nagy kincseit kiaknázni, mezőgazdaságát nagy mérvben exploitálni és meglevő és megalakítandó iparának soha sem sejtett hasznait élvezni.

*

A tárgy komolysága kizárja, hogy játékos kombinációkat közöljek arról, hogy minő pénzügyi eredménye lehetne ennek a nagy tranzakciónak az államra nézve, hiszen mindenféle kombináció képzelhető és minden attól függ, hogy minő birtokmaximumot állapít meg a törvényhozás, amely kívül esik az új vagyoneosztáson és minő szakavatottsággal és körültekintéssel vitetik keresztül az egész nagy művelet. Az alapos számításoknak és a túlcsapongó fantáziáknak is igen tág tere nyílik mindezekben a kombinációkban.

De hogy az egész nagy vállalkozás minő eredményekkel járhat, talán elég rámutatni arra a körülményre, hogy ha a rendelkezésre álló 28 millió hektárból kihalunk tízet, amelyek egyelőre mezőgazdasági üzemre nem alkalmasak (erdők stb.), a fennmaradó 18 millió hektárból felveszünk nyolcat mint felosztásra alkalmas és értékesíthető objektumot, akkor nyilvánvaló, hogy ha az állam azért a 8 millió hektárért a mai viszonyok tekintetbe vételével 12–15 milliárdot fog a földbirtokosoknak kifizetni, *legalább 12–15 milliárdot a maga részére fog megszerezhetni és ezzel a hadikölcsönadósság túlnyomó részét ki fogja fizethetni vagy le fogja törleszthetni.*

Szinte hallom az ellenvetést azok részéről, akik még egy-két emberöltővel ki akarják tolni ezt a mellőzhetetlen reformot, hogy az állam részéről immorális dolog volna nyereszkedni a mai és holnapi földbirtokosok között történő birtokcsere-ügyleten.

Ez az ellenvetés teljességgel tarthatatlan; sem a mai birtokos, sem a holnapi birtokos nem szenved az alatt, ha az állam ezért a maga politikai, szociális és gazdasági szempontból jelentős közbenjárásáért igen nagy pénzügyi ellenszolgáltatást köt ki magának, mert bizonyos, hogy ha az állam beérné a maga törvényszerű jogával és egyszerűen csak megengedné a birtokelosztást, a velejáró manipulációt akár ellenőrzés mellett is az üzleti spekulációra, az üzleti parcellázókra bízván, akkor mindkét fél feltétlenül rosszabbul járna, mindkét fél feltétlenül nagyobb közvetítői díjat fizetne, de a kis ember nem is juthatna ahhoz a földhöz oly megnyugtató és fennállását mindenképpen biztosító körülmények között mint aminők az állami kezelés mellett magától értetődnek. Elég e tekintetben ráutalni azokra a parcellázási vállalkozásokra és telepítési akciókra, amelyek szemünk előtt lefolytak és amelyek a legkülönbözőbb spekulációknak és uzsoraügyleteknek tették ki a birtokososztályt is, de legfőképpen a birtokszerző parasztokat.

Azt az ellenvetést is hallom, hogy ennek az igen nagy tranzakciónak keresztülvitele óriási költségeket fog felemészteni és nagyon meg fogja terhelni az állampénztárt. Hát igen, a nagy költségek ilyen nagy dolognál el nem kerülhetők, de rendkívüli módon mérsékelhetők, mert maga az ügy oly közérdekű és annyira minden egyes ember létérdekét érintő, hogy az elintézendők legnagyobb részét díjtalan bizalmiférfiakra kell bízni, maga az ügy természete is kizárván a díjazást. Mindamellet nagy költségek merülnek fel a dolgok technikai elintézése kapcsán.

De hát ennél nagyobb terjedelmű földreformot léptetett életbe Oroszország e század elején, amikor majdnem 40 millió holdat engedett át kisparasztagzdáknak. Ennek a nagy műveletnek költségei 70 millió rubelbe kerültek.

Semmiféle érv fel nem hozható az ellen, hogy az állam ennek a reformnak keresztülviteléből származó pénzügyi eredményt ne a maga hasznára fordítsa. Hiszen a legegységesebb érdeke mindenkinek az, hogy elviselhetetlenül nagy hadi adósságunk lehetőleg mielőbb megszűnjék és ennek kamatterhe meg ne bénítsa egy évszázadon át köz- és magángazdaságunkat.

A súlyos viszonyok nyomása alatt már belenyugodtunk abba, mert kénytelenek voltunk vele, hogy az állam a maga fiskális érdekeivel mindenre rátegye a kezét, miért ne használja fel ezt a nagy birtokelosztási műveletét arra, hogy gyökeresen szanálja a maga, a mindnyájunk helyzetét, mikor evvel senkinek érdekét nem sérti.

6. Cselekedjünk gyorsan

A probléma, amelyet megvilágítani törekedtem, nem új. A földelosztás nagy kérdésével jóformán mindenki foglalkozott, aki ennek az országnak nagy problémáit tanulmányozta. Utóbb is, már a háború alatt, kiváló gondolkodóink a bizonyos mérvű földelosztást jelentették ki egyedüli feladatnak, egyedüli lehetőségnek. Így – nem tekintve a radikális és szocialista írókat, akiknek ez régi alapvető programmpontjuk – elsősorban *Vadnay Tibor* az ő kiváló munkájában: a „Magyar jövőről.” Így dr. *Dénes József* Választójogi munkájában. Így *Löherer Andor* a Többtermelésről szóló alapvető művében. Így *Prohászka Ottokár* beszédeiben és munkáiban és így *Hegedüs Loránd* „A magyarság jövőjéről” írt lelkes munkájában.

Hegedüs Loránd a politikus éleslátásával mutat rá a háború során közzétett művében, hogy: „Ha legenyhébb megoldást magában foglaló indítványai elvettetének, kétségtelenül gyökere-sebb megoldások fognak ugyanezen alapon előnyomulni”.

Ez a jóslat bevált. Ime ma már az ő indítványai nem elegendők, ma már egy jókora lépéssel tovább kell menni, mert a háború rettenetes tanulságai igazolják, hogy azok az enyhe meg-oldások nem merítik ki a feladatot. Ez a lépés fontos, életbevágó és sürgős, mert *ma még* biztosítja a teljes sikert. Ha késlekedünk, még radikálisabb megoldásra kell elkészülnünk, olyanra, amelyet szerző számba sem akar venni.

Nagy a felelősség, mely a mai generációt terheli. Nehéz a helyzete is, mert meg kell barátkoz-nia azzal az újjal, amely teljesen elüt a régitől. Le kell mondania a hagyományos megszoká-sokról és felfogásokról és meg kell barátkoznia az új állapottal, azzal, amely szebb, értéke-sebb és boldogítóbb jövőt ígér. A háború sebeit nem gyógyíthatjuk a régi kicsinyes eszkö-zökkel. Évtizedek alatt csak úgy jövünk megint rendbe, ha mindnyájan összefogunk és igazi tevékenységben egyesülünk. Ha nem tervezgetünk, ha nem szónokolunk, ha nem ígérgetünk, hanem cselekszünk.

Egy nagy filozófus mondotta népének válságos körülményei közepette: „*Ha a nép veszedelemben van, mindenkinek úgy kell cselekednie, mintha ő egymaga felelős volna a hazáért.*” Ezt kell éreznie ma Magyarországon minden egyes embernek. *Ez az igazi Res publica, a Mindnyájunk ügye, az egyeseké úgy, mint az osztályoké, az egész népé.*

A gyors intézkedést parancsolólag megköveteli a háborúnak hirtelen befejezése, és az ennek folytán felmerült jelenségek. Egy vagy másfél évi időre számítottak a rendelkező tényezők a katonaság demobilizációjára és megfelelő átmeneti időre az összes gazdasági feladatok meg-oldására, a háborús gazdaságból a békés gazdaságba való átmenetre. Ma ott vagyunk, hogy ez az átmeneti idő jóformán nem áll rendelkezésünkre, teljesen új helyzet állott elő, amely minden irányban gyors intézkedést követel. Követeli mindenekelőtt azt, hogy megnyugtassuk a hazatérő katonákat jövődő megélhetésük biztosítékai tekintetében és hogy ezeket a biztosítékokat minél gyorsabban megteremthessük, mert az emberek megélhetése nem tűr szünetet.

*

Minden szempont, minden érdek megköveteli, hogy ehhez a nagyszabású munkához, ehhez az új honfoglaláshoz haladéktalanul hozzáfogjunk, ha nem akarjuk azokat a veszélyeket felidézni, amelyek az elmulasztással járnak. Ezeket a veszélyeket bővebben ecsetelni nem szükséges. Ma már mindenki látja, hogy hová vezet az, ha égetően szükséges reformokat legalább is a tizenkettedik órában meg nem valósítunk.

A bolsevikizmus veszélye minket is fenyeget, mint minden európai államot, de minket még jobban. Mert nekünk egy rejtett, szinte földalatti mozgalommal van dolgunk, amely veszedelmesen fel fogja ütni fejét abban a pillanatban, amint foglyul ejtett katonáink Oroszországból nagy tömegekben vissza fognak jönni. Mert hiszen azok a katonáink, akik ott a bolsevik mozgalomhoz csatlakoztak, még csak ezután fognak hazakerülni.

Hiába bizakodnánk abban, hogy a józan magyar ész annál kevésbé veszi be ezeket a teóriákat, mert hiszen az orosz példa mutatja, hogy a bolsevik eszmék megvalósításából áldás nem fakadt azokra sem, akik ma ezuton a hatalmat kezükben tartják

A józan magyar ész csak azt látja, hogy évtizedek óta ígéretekkel, ígéretekkel és megint csak ígéretekkel tartották a népet és látja azt, hogy ha a mostani világválság alkalmát elmulasztja, többé jogainak érvényesítésére alkalma nem lesz.

De szabad-e egyáltalában gondolni is arra, hogy a magyar állam és a magyar társadalom ezt a legéletbevágóbb kérdést el ne intézze a legszélsőbb szabadelvűséggel, a legnagyobb igazságossággal és a lehető gyorsasággal, midőn éveken át hangoztatott ígéretük kötelezik rá.

Négy és fél éven át védte meg az országot, a lakosságot, a vagyont, a személybiztonságot és anyagi és szellemi kincseinket az a hadsereg, melynek folyton a haza hálájáról beszéltünk. Ezt a hálát le kell rónunk minél előbb. Evvel adósak vagyunk. Ez alól a kötelezettség alól semmiféle földi vagy égi hatalom minket fel nem old.